

Stanisław Korenik, Alicja Korenik

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mails: stanislaw.korenik@ue.wroc.pl; alicjakorenik@gmail.com

---

**ROZWÓJ METROPOLII JAKO PRZEJAW
POSTĘPUJĄCEGO PROCESU URBANIZACJI**

**DEVELOPMENT OF METROPOLIS
AS A MANIFESTATION OF THE ONGOING
URBANIZATION PROCESS**

DOI: 10.15611/pn.2017.467.04

JEL Classification: O18, R11, R12, R58

Streszczenie: W drugiej dekadzie XX wieku wystąpiły intensywne zmiany w funkcjonowaniu miasta, które stanowią najbardziej rozwiniętą formę urbanizacji. Największym determinantem tego procesu jest zjawisko formowania metropolii, które stają się globalnym miastem, mocno oddziałując na funkcjonowanie gospodarki w wielu przekrojach. Nową koncepcją jest miasto postindustrialne, w którym klasa kreatywna odgrywa najważniejszą rolę. Kolejną istotną kwestią jest koncept definiowany jako miasto postmodernistyczne, który dotyczy całości zmian występujących na ekonomicznym, społecznym politycznym i przestrzennym poziomie.

Słowa kluczowe: urbanizacja, metropolia, aglomeracja, *global city*, miasto postindustrialne, klasa kreatywna, *urban resilience*.

Summary: In the second decade of the 21st century the various changes occur in cities, which constitute the most developed form of urbanization. The most significant determinant includes the process of forming metropolis, which becomes a global city, strongly affecting the way how economy functions in many sections. The new conception is a post-industrial city, in which creative class plays the major role. Another very important issue is a concept defined as postmodern city, which concerns the entirety of changes on the economic, social, political and spatial level.

Keywords: urbanization, metropolis, metropolitan area, global city, post-industrial city, creative class, urban resilience.

1. Wstęp

Specyficznym zjawiskiem towarzyszącym rozwojowi ludzkości, a także w dużej mierze go warunkującym jest urbanizacja. W potocznym ujęciu urbanizację rozumie się jako proces szybszego zwiększenia się liczby mieszkańców miast niż otaczających go obszarów wiejskich. Zjawisko to opiera się zwłaszcza na przyciągnięciu przez miasta (zwłaszcza duże) ludności zamieszkującej tereny wiejskie i małe miasta. Przyczyny tego procesu są dwojakiego rodzaju [Kuciński 2002]. Z jednej strony rozwój miast wiąże się ze wzrastającą wagą pozarolniczych form aktywności gospodarczej człowieka, które ze względu na swoją specyfikę wymagają niezbędnej koncentracji czynnika ludzkiego i intelektualnego oraz odpowiedniego rozmiaru, zasięgu i trwałości rynku zbytu. Z drugiej zaś strony ludzie z terenów wiejskich odczuwają chęć zaspokojenia potrzeb wyższego rzędu, a to oferują jednostki osadnicze typu miejskiego. Mieszkańcy wsi migrują do miast w nadziei na lepsze życie. Tereny wiejskie są często słabo rozwinięte, natomiast miasto kojarzone jest z atrakcyjnym standardem życia [Fierla (red.) 2005].

Autorzy niniejszego artykułu koncentrują swoją uwagę na dwóch podstawowych zjawiskach ściśle powiązanych ze sobą, tj. współczesnej urbanizacji oraz metropolizacji jako jednego z ważniejszych przejawów tejże urbanizacji.

2. Współczesna urbanizacja

Urbanizacja jest nadzwyczaj złożonym, wieloaspektowym procesem ekonomicznym, społecznym i kulturowym, a na dodatek określonym czasowo i przestrzennie. Wielość przemian społeczno-ekonomicznych zachodzących w określonej przestrzeni, a związanych ze wzrostem obszarów miejskich oraz coraz częściej miejskiego stylu życia występowała już dawno (pod koniec XVIII wieku w Anglii jako efekt rewolucji przemysłowej). Jednak to wiek XX przyniósł istotne zmiany w tym zjawisku, których źródło upatruje się w industrializacji i modernizacji. Efektem tych zmian jest to, że w 2006 r. ponad połowa ludności świata zamieszkuje w miastach. To właśnie miasta stają się miejscem kształtującym, a zarazem intensyfikującym różnorodną i coraz to nowszą działalność człowieka. To kształtowanie się nowych form gospodarczych wraz z rosnącą dominacją gospodarki opartej na wiedzy wpływa dynamizująco na proces urbanizacji. Proces ten, przejawiający się w upowszechnieniu miejskiego modelu życia, przyjął taką skalę i zakres, że większość przestrzeni społeczno-gospodarczej krajów wysoko rozwiniętych wykazuje zurbanizowane formy gospodarowania. Jednocześnie obserwujemy kumulowanie się procesów aktywności gospodarczej na ograniczonych, ściśle domkniętych obszarach, którymi są duże miasta. Jednak nie wszystkie miasta stają się centrum takich nowoczesnych przemian, przodują przede wszystkim duże miasta krajów wysoko rozwiniętych.

Permanentnym zjawiskiem występującym w kształtowaniu się ośrodków osadniczych jest to, że każde miasto, bez względu na wielkość, jako całość podlega ciągłym zmianom [Ptaszyńska-Wończykiewicz 1984], dlatego zmianom ulegają także wszystkie jego elementy (należy przy tym pamiętać, że zmieniają się one w różnym tempie) oraz relacje między nimi. Na te zmiany nakładają się specyficzne okoliczności występujące w danej gospodarce czy regionie. Miasta w zależności od wielu czynników, m.in. wielkości, funkcjonalności, przynależności do danego obszaru, reprezentują różny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Aby przeprowadzić porównanie rzeczywistego poziomu urbanizacji na świecie, należy dokonać analizy nie tylko udziału mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności badanego kraju, lecz również poziomu wyposażenia miast w infrastrukturę społeczno-gospodarczą. Dopiero wtedy mamy pełny obraz porównawczy i możemy scharakteryzować prawdziwy poziom urbanizacji. Istnieje wiele terminów związanych z miastem i rozwojem urbanizacji, które, choć złożone i wieloaspektowe, mają jednak konkretne znaczenie i są mierzalne (zaliczamy do nich poziom rozwoju, warunki mieszkaniowe, możliwości i środki utrzymywania się, ubóstwo, przeludnienie itp.). Wymienione pojęcia nie mogą być wyrażone z wykorzystaniem jednego wskaźnika, ich analiza wymaga syntezy wielu wskaźników, przyporządkowanych różnym perspektywom rozwoju i działalności miasta. Obecnie wykorzystuje się dwa takie wskaźniki, które najlepiej spełniają swoją funkcję. Jednym z nich jest produkt miasta na osobę (*Gross City Product*), który mierzy się analogicznie do produktu krajowego brutto w skali miasta i wskazuje wartość ekonomicznej zdolności miasta. Drugi wskaźnik, używany do zbadania stopnia rozwoju miast w różnych częściach świata, to tzw. wskaźnik rozwoju miasta (*City Development Index – CDI*). Wskaźnik ten służy do porównywania miast świata, do zestawiania tych najgorzej i najlepiej funkcjonujących. Mówi się, że czasami pełni nawet funkcję diagnostyczną, gdyż pomaga zauważyć problemy miast. Dalszy etap, tzw. leczenie miasta, jest już „zależny od środków finansowych, operatywności i kreatywności władz i mieszkańców oraz od społeczności światowej, solidarności i sprawiedliwości społecznej w kreowaniu harmonijnego, zrównoważonego rozwoju urbanizacji”. Wskaźnik ten wypracowano w oparciu o pięć indeksów składowych. Są to:

- wielkość miejskiego produktu brutto na głowę mieszkańca miasta,
- infrastruktura,
- gospodarka odpadami,
- zdrowie mieszkańców,
- wykształcenie (edukacja).

Zarówno wartość poszczególnych subwskaźników, jak i wielkość samego wskaźnika CDI waha się od 0 do 100 jednostek [Szymańska 2007].

Obecnie, tj. w drugiej dekadzie XXI wieku, można zauważyć wzmoczone przekształcenia w funkcjonowaniu miast i ich roli, statusu czy też miejsca we współczesnej gospodarce. Źródłem tych zmian jest to, że gospodarki wielu państw w większym stopniu zaczynają być oparte na wiedzy, a w coraz mniejszym stopniu

o ich rozwoju decyduje przemysł. Zjawisko to wpłynęło w dużym stopniu na pozycję miast zarówno jako pojedynczych jednostek, jak i całej sieci układu osadniczego [Korenik (red.) 2006]. Postęp naukowo-techniczny powoduje kształtowanie się nowych form miejskich przez tworzenie nowych gałęzi przemysłu oraz przez innowacje. Podstawą tych przeobrażeń jest zmiana zasad lokalizacji przestrzennych nowych gałęzi przemysłu, co powoduje automatycznie zmiany w rozmieszczeniu kategorii społecznych związanych z tymi działalnościami. Nowe gałęzie przemysłu, a szczególnie tzw. wysokiej techniki, lokalizują się w innych miejscach niż gałęzie tradycyjnego przemysłu [Węclawowicz 2008]. W dzisiejszych czasach większość miast, które znajdują się na obszarach zagłębi surowcowych i okręgów przemysłowych, jest skazana na kryzys. To powoduje, że na tych terenach władze są zmuszone do wdrażania bardzo złożonych programów rewitalizacji i restrukturyzacji [Węclawowicz 2008]. Powód zmian zasad lokalizacji to nie tylko wprowadzanie nowych technologii, które transformują charakter przestrzeni geograficznej i otwierają nowe regiony do ekspansji. Istotny wpływ mają: „nowe podejście do przedsiębiorczości, możliwości szybkiego przemieszczania kapitału spekulacyjnego, lokalizacja przedsięwzięć technologicznych w zależności od lokalizacji uniwersytetów, polityka rządów”. Ważną rolę odgrywa rozwój technopolii stymulowanych polityką władz niektórych państw [Korenik (red.) 2006].

Generalnie można zauważyć, że nowe zjawiska powodujące tak znaczne zmiany w funkcjonowaniu miast cechuje wyraźny zanik granic między wsią a miastem. Obecnie powstają pośrednie formy osadnicze, co wyraźnie zmienia dotychczasowy dychotomiczny podział systemu osadniczego. Jednym z kluczowych zjawisk, które będzie miało w najbliższych latach wpływ na rolę miast w gospodarce oraz na same miasta, jest proces globalizacji.

3. Metropolizacja

Obecnie obserwujemy intensywne procesy zachodzące w systemie osadniczym, szczególnie w zakresie dużych układów miejskich. Zjawisko to przejawia się w przekształceniu aglomeracji w obszar metropolitalny w wyniku zaawansowanej specjalizacji gospodarczej na etapie dezurbanizacji. W pierwszym okresie tego procesu zauważa się wewnętrzną dekoncentrację ludności oraz działalności gospodarczej w obrębie aglomeracji, a następnie szybszy rozwój strefy zewnętrznej w porównaniu z miastem centralnym. W późniejszym okresie dochodzi do integracji funkcjonalnej, czyli do pojawienia się większej spójności oraz zależności funkcjonalnej między pojedynczymi miastami znajdującymi się na terenie tworzącego się przez to obszaru metropolitalnego. Następuje wtedy koncentracja kapitału oraz usług wyższego rzędu w mieście głównym, przy jednoczesnej wąskiej specjalizacji funkcjonalnej mniejszych miast, będącej następstwem terytorialnego podziału pracy w granicach obszaru metropolitalnego. Sukcesywnie zostaje silnie zurbanizowany cały obszar metropolitalny. W kolejnym etapie, tzw. etapie ekspansji, dochodzi

do rozszerzenia zewnętrznych granic tak powstałego obszaru metropolitalnego [Runga, Runga 2008]. Tworzenie współczesnych obszarów metropolitalnych jest wyrazem realizacji koncepcji elastycznych struktur przestrzennych [Kuciński, Kudłacz, Markowski 2002]. Warto podkreślić, że proces metropolizacji, określanej jako przekształcanie się przestrzeni miejskich m.in. przez zmianę relacji między miastem centralnym i jego bezpośrednim zapleczem oraz nieciągłym sposobem użytkowania przestrzeni zurbanizowanych [Jałowiecki 2002], jest jednym z ważniejszych zjawisk związanych ze zmianą sposobu gospodarowania w przestrzeni. Powstawanie współczesnych metropolii, czyli nowych węzłów sieci osadniczej, związane jest m.in. z umiędzynarodowieniem zarządzania w firmach prywatnych. Ponadto wielkie ośrodki miejskie charakteryzują się korzystną konfiguracją przestrzenną do rozwijania kooperacji produkcyjnej między centrami wytwórczości i nauki oraz licznych wyspecjalizowanych usług dotyczących transferu wiedzy do firm zlokalizowanych na rynku pracy, bogatym w pracowników wysoko wykwalifikowanych. Koncentrują one instytucje, między którymi wymieniane są informacje i organizuje się sieć współpracy. Równocześnie metropolie dają efekt skali pozwalający na elastyczne przeciwdziałanie ewentualnym kryzysom gospodarczo-społecznym. Wielkość rynku pracy i koncentracja firm umożliwiają dość łatwą adaptację siły roboczej do wymogów rynku. Zdolność organizacyjna struktur zarządzania w metropoliach umożliwia także dostosowanie się do funkcjonowania globalnego systemu gospodarczego.

Rola metropolii we współczesnej gospodarce wzrasta. To powoduje, że stają się one ośrodkami coraz bardziej dominującymi; są one ośrodkami dynamiki gospodarczej, technologicznej i kulturalnej zarówno w regionie, jak i w skali międzynarodowej. Według współczesnego socjologa zajmującego się kwestiami dużych miast, M. Castellsa, „los gospodarczy kraju, [...] czy to będą Stany Zjednoczone, czy Chiny, zależy od osiągnięć metropolii, niezależnie od prowincjonalnej mentalności otoczenia. Metropolie są nie tylko ośrodkami innowacji kulturalnych i politycznych, ale przede wszystkim węzłami globalnych połączeń sieci” [Castells 1998]. Poprzez tę rolę metropolie określane są mianem grupy miast światowych. Stwierdzenie to przypisuje się J. Friedmanowi, który jako pierwszy sformułował hipotezę miasta światowego (*world city hypothesis*). Następnie S. Sassen przekształcił tę hipotezę w koncepcję miasta globalnego (*global city*), które poza tradycyjnym handlem i centrum bankowości spełnia funkcje:

- 1) centrum decyzyjnego gospodarki światowej,
- 2) miejsca działalności firm świadczących wyspecjalizowane usługi, tzw. FIRE (*finance, insurance and real estate*),
- 3) rynku zbytu dla ultranowoczesnych wyrobów – innowacji.

Konkludując, można stwierdzić, że obecnie następuje zmiana relacji między ośrodkiem metropolitalnym a otaczającym go regionem. W literaturze przedmiotu uwidaczniają się w związku z tym dwie skrajne koncepcje dotyczące oceny tej relacji [Gaczek, Wojtasiewicz 2001]:

- pierwsza zakłada, że duży ośrodek miejski może się rozwijać dynamicznie bez regionu, wytwarzają się specyficzne związki między dużymi miastami, natomiast ich zaplecze (peryferie), pozostając w cieniu tych aglomeracji, funkcjonują samodzielnie – na niższym poziomie rozwoju,
- druga koncepcja nawiązuje do założeń rozwoju zrównoważonego, zakłada ścisły związek między miastem i regionem, kładąc nacisk na ich współistnienie i harmonijny rozwój; w tym podejściu występuje ścisła relacja między rozwojem regionalnym a rozwojem lokalnym (nie ma metropolii bez regionu).

Należy także podkreślić, że metropolitalna koncentracja jako przejaw tworzenia się nowej ery informacji sprzyja zacieraniu się różnic między miastem a jego otoczeniem. Dzięki przepływowi informacji, postępującej w sposób gwałtowny wszechstronnej komunikacji, łatwości przemieszczania się, wzrasta dostęp do centrów cywilizacyjnych z coraz dalszych obszarów. Wywołuje to w efekcie rozlewanie się miast poza ich granice, przybierające często formę *urban sprawl* lub mniej zwartych wysp osiedleńczych funkcjonalnie związanych jednak z metropolią. Jak zauważa D. Szymańska, na obszarze kilku krajów wysoko rozwiniętych zaczyna występować „hiperurbanizacja”, co wiąże się z przyjęciem i powielaniem najnowszych form funkcjonowania obszarów miejskich na terenie całego kraju. W konsekwencji prowadzi to do sytuacji, że podział i tradycyjne wyróżnianie życia miejskiego i wiejskiego są niemożliwe [Szymańska 2008]. Niewątpliwie należy oczekiwać, że te procesy, wraz z kształtowaniem się nowej gospodarki bazującej przede wszystkim na wiedzy, będą się pogłębiać. Wydaje się, że prowadzi to do coraz większej otwartości poszczególnych elementów przestrzeni społeczno-ekonomicznej, jednak w krajach wysoko rozwiniętych zaobserwowano samo izolowanie się enklaw miejskich o dużej samodzielności (samowystarczalności). Tylko stworzenie atrakcyjnej przestrzeni publicznej z możliwością funkcjonowania „płynnych lokalizacji” [Horan 2000]¹ może nas ustrzec przed tym negatywnym zjawiskiem. Równocześnie, według M. Castellsa, ta nowa przestrzeń podlegać będzie segregacji przez destrukcję sieci. Związane jest to z tworzeniem się tzw. węzłów globalnych na obszarach miejskich dużych zacofanych aglomeracji. Miejsca te są połączone za pomocą łączy światłowodowych i nowoczesnych systemów telekomunikacyjnych z dominującymi centrami biznesowymi krajów wysoko rozwiniętych, a izolowane z kolei z bezpośredniego otoczenia [Castells 2003]. Inną negatywną tendencją, na którą powszechnie zwraca się uwagę, jest segregacja przestrzeni miejskiej przez tworzenie wyizolowanych osiedli oraz pauperyzację innych. Okazuje się więc, że niezmiernie ważny jest będący elementem współczesnej urbanizacji proces metropolizacji przestrzeni. Proces ten jest związany z szybkim wzrostem znaczenia dużych układów miejskich we współczesnej gospodarce. Można by nawet stwierdzić, że następuje swoiste podporządkowanie i uzależnienie poszczególnych elementów przestrzeni od funkcjonowania tych układów metropolitalnych, a owo uzależnienie

¹ Według M.H. Horana jest to ultranowoczesna, hybrydowa przestrzeń, łącząca dotychczasową przestrzeń miejską z siecią internetową, tworzącą nowe formy urbanistyczne.

(stopień) oraz szansa na rozwój poszczególnych elementów przestrzeni społeczno-ekonomicznej są odwrotnością gradientu odległości od tych układów metropolitalnych.

Należy się zgodzić z R. Domańskim, który stwierdza, że „powstanie i rozwój sieci miast globalnych jest w wyższym stopniu rezultatem działania korporacji wielonarodowych niż zbiorowego działania zarządów miast” [Domański 2004]. Obszary odległe od węzłów czy nawet od pasm aktywności łączących te centra z czasem podlegają marginalizacji. Tworząca się tak nowa struktura powiązań społeczno-ekonomicznych między odległymi ośrodkami (geograficzne sąsiedztwo odgrywa w tym procesie coraz mniejszą rolę) zastępuje dotychczasową hierarchiczną strukturę organizacji przestrzeni [Markowski, Marszał 2006]. Zmiany relacji w przestrzeni społeczno-ekonomicznej między jej punktami prowadzą do przewartościowania roli, jaką dotychczas odgrywały one w skali regionu, gospodarki narodowej czy też światowej. Zjawiskiem, które niewątpliwie jest zauważalne w przestrzeni społeczno-ekonomicznej, a o którym już częściowo wcześniej wspomniano, jest ograniczenie czy wręcz spadek znaczenia dużej liczby punktów, często zlokalizowanych grupowo, tworzących formy zwarte powierzchniowo, a silny wzrost pozycji nielicznych punktów rozproszonych w tej przestrzeni. Wytworzona w ten sposób właściwie niewielka liczba lokalnych, a nie regionalnych układów metropolitalnych nowego typu charakteryzuje się silnym domknięciem [Korenik 2001]. Równocześnie między tymi ostatnimi obszarami zaczynają się intensyfikować różnego rodzaju powiązania i relacje, co bezpośrednio przekłada się na konwergencję czasoprzestrzeni między tymi punktami. Wywołuje to w efekcie przestrzenną segmentację procesów rozwoju [Gorzelał, Jałowiecki 2000]. W konsekwencji w tych punktach i ich bezpośrednim otoczeniu zaczyna się nie tylko koncentrować działalność gospodarcza, równocześnie pojawiają się przy tym nowe relacje, nowe formy działalności oraz nowe sposoby realizacji tej działalności, a wraz z wcześniej wspomnianym wzrostem ich funkcji powstaje właśnie nowa forma urbanizacji – metropolia.

Dotychczas scharakteryzowane przemiany dokonujące się we współczesnych miastach E. Soja identyfikuje jako zmiany prowadzące do powstania nowej formy miasta, tj. miasta postindustrialnego. Przejawiają się one [Pacione 2001]:

- rekonstrukcją ekonomicznych podstaw procesu urbanizacji, co wywołało zasadnicze zmiany organizacyjne i technologiczne w produkcji przemysłowej,
- formowaniem się powiązanych ze sobą miast globalnych, globalizacją kapitału, przepływu informacji i siły roboczej,
- zmianą przestrzennej formy miasta, które zaczęto określać mianem: *edge city*, *postsuburbia*, *technopolis*, *heterpolis* oraz *expolis*,
- przekształceniem struktury społecznej miast,
- szybkim wzrostem powierzchni grodzonych.

Na zakończenie tych rozważań warto wspomnieć o amerykańskim naukowcu specjalizującym się w zakresie studiów urbanistycznych – R. Floridzie, który w zupełnie nowatorski sposób podchodzi do zjawiska rozwoju miasta. Głównym

założeniem w jego książce *Cities and the creative class* jest teza, że ludzka kreatywność jest fundamentalnym czynnikiem wzrostu gospodarczego, a miasta, chcąc tworzyć przewagę konkurencyjną nad innymi, muszą się stać dla ludzi atrakcyjne, aby nie dopuścić do utraty siły kreatywnej, przyciągać ją z zewnątrz i utrzymać [<http://sbc.org.pl>]. Opierając się na takim założeniu, stworzył on odpowiedni wskaźnik – tzw. indeks kreatywności. Indeks ten złożony jest z czterech równoważnych parametrów, do których zalicza się: udział klasy kreatywnej w sile roboczej, wskaźnik przemysłu wysokich technologii (*Tech Pole Index* autorstwa Milken Institute), wskaźnik innowacyjności (mierzony liczbą patentów *per capita*) oraz wskaźnik różnorodności, prowokacyjnie nazwany *The Gay Index*. Autor zauważa także istnienie trzech sił działających pozytywnie na miasta, czyli 3T: technologia, talent i tolerancja. R. Florida twierdzi, że miejsca tolerancyjne, otwarte, o różnorodnej strukturze demograficznej i przyjazne wszystkim grupom ludzi są magnesem dla kreatywnych jednostek (talent) i najprężniej rozwijających się, najbardziej dochodowych gałęzi przedsiębiorstw (technologia), a stwierdzenia te w pełni potwierdzają dokładne badania statystyczne. Indeks kreatywności ukazuje pozycję danego miasta w kreatywnej gospodarce, a przez to staje się barometrem długoterminowego potencjału rozwojowego. Istnieją dwie składowe klasy kreatywnej. Pierwszą jest jej trzon, grupa tworząca nowe formy, do której należą inżynierowie, naukowcy, artyści, aktorzy, projektanci, poeci, architekci, pisarze, wydawcy, świat kultury, analitycy. Jest to grupa superkreatywna [Florida 2010]. Drugą grupę tworzą twórcy profesjonaliści w dziedzinach zaawansowanej technologii i wiedzy, np. *high-tech*, usługi finansowe, prawnicy, lekarze oraz zarządzający biznesem. Jest to grupa, w której poziom pracy kreatywnej jest nieco mniejszy niż w poprzedniej. Przykładowo przedstawiciele tworzą nowe rozwiązania, potem następuje jego implementacja, jest to jednak wartość dodana, a nie podstawa ich pracy.

Ponieważ proces urbanizacji i jego podstawowy element, jakim niewątpliwie jest miasto, będzie ulegał dalszym zmianom, to należy wspomnieć o kształtowaniu się miast postindustrialnych. W obecnych uwarunkowaniach i pod wpływem zaistniałych oraz scharakteryzowanych powyżej przekształceń coraz częściej wspomina się o mieście postmodernistycznym (*postmodern city*), które dotyczy całokształtu przemian na płaszczyźnie ekonomicznej, społecznej, politycznej, a także przestrzennej, które nastąpiły w miastach w okresie postindustrialnym. Koncepcje takiego miasta zakładają, że jego funkcjonowanie będzie oparte na idei np. ekomiasta, miasta kompaktowego czy też *urban resilience*. Ekomiasta mają spełniać m.in. następujące kryteria: brak emisji dwutlenku węgla w budynkach, niskie koszty dojazdu do pracy, zielony transport miejski (transport samochodowy ma nie przekraczać 50%), 40% przestrzeni miejskiej to obszary zielone, recykling odpadów, bioróżnorodność, zrównoważone gospodarowanie wodą oraz współzarządzanie rozwojem lokalnym. Miasta kompaktowe to koncepcja miejska, która ma na celu także powstrzymanie zjawiska *urban sprawl*. Cechy miasta kompaktowego to m.in. mniejsze zużycie energii, mniej zanieczyszczeń, rozwinięty ruch pieszy i rowerowy, rozwinięty sys-

tem transportu publicznego, większe interakcje społeczne, poczucie miejsca mieszkańców, większy udział powierzchni zielonych w ogólnej przestrzeni miasta [Polko 2012]. *Urban resilience* (prężność miejska) rozumiane jest jako stopień, „do którego miasta są zdolne tolerować zmienność otoczenia, zanim zreorganizują nowy zestaw struktur i procesów” [Drobniak 2015], inaczej – w jakim stopniu miasto jest w stanie równoważyć ekosystem z funkcjami antropogenicznymi.

4. Uwagi końcowe

Kończąc rozważania, należy stwierdzić, że duże miasta, które stają się metropoliami, będą coraz silniej oddziaływać na rozwój innych obszarów w sposób zarówno pozytywny, jak i negatywny (czyli dokonują konwergencji lub polaryzacji rozwoju w przestrzeni). Miasta te coraz bardziej będą się stawać swoistymi punktami w przestrzeni, w których przez znaczne nagromadzenie potencjałów gospodarczych będzie następować tworzenie się podstaw do transferu (rozprzestrzeniania się) procesów rozwoju na inne obszary, niekoniecznie stanowiące ich bliższe i dalsze otoczenie. Należy przy tym pamiętać, że w ogóle dominacja dużych miast jest rezultatem tendencji do skupiania się działalności gospodarczej w miejscach dobrze rozwiniętych inwestycyjnie. Dodatkowo, z perspektywy interesu jednostkowego (np. przedsiębiorstwa), efektywność jest wyższa w regionach wyżej rozwiniętych. Prawdopodobnie ta tłumaczy tendencję do aglomeracji firm oraz nieskuteczność dążeń do deglomeracji regionów uznawanych za przeinwestowane.

W świetle powyższych uwag można się pokusić o stwierdzenie, że tworzenie się współczesnych obszarów metropolitalnych jest odpowiedzią na coraz większą złożoność życia człowieka i postępującą globalizację wszystkich jego dziedzin.

Literatura

- Castells M., 1998, *Société en reseau, L'ère de l'information*, Fayard, Paris, s. 461.
- Castells M., 2003, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań, s. 266, 267.
- Domański R., 2004, *Geografia ekonomiczna, ujęcie dynamiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 265.
- Drobniak A., 2015, *Koncepcja urban resilience: narzędzie strategicznej diagnozy i monitoring miast*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, Rok LXXVII, z. 1, s. 121.
- Fierla I. (red.), 2005, *Geografia gospodarcza świata*, PWE, Warszawa, s. 193.
- Florida R., 2010, *Narodziny klasy kreatywnej*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 83.
- Gaczek W.M., Wojtasiewicz L., 2001, *Funkcje i rola Poznania w rozwoju Wielkopolski*, [w:] Szolek K. (red.), *Rola aglomeracji miejskiej w rozwoju regionu*, Katedra Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Regionalnych Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław, s. 11-12.
- Gorzela G., Jałowicki B., 2000, *Konkurencyjność regionów*, Studia Regionalne i Lokalne, nr 1(1).

- Horan M.H., 2000, *Digital Places: Building our City of Bits*, The Urban Land Institute, Washington, s. 13.
- <http://sbc.org.pl> (15.04.2009).
- Jałowicki B., 2002, *Zarządzanie rozwojem aglomeracji miejskich*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok, s. 33.
- Korenik S., 2001, *Procesy rozwoju regionów na przełomie wieków*, [w:] Kozuch A. (red.), *Od administrowania do zarządzania w gminie i powiecie*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce, s. 8.
- Korenik S. (red.), 2006, *Wprowadzenie do geografii politycznej i gospodarczej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław, s. 129.
- Kuciński K., 2002, *Geografia ekonomiczna. Zarys teoretyczny*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa, s. 229-230.
- Markowski T., Marszał T., 2006, *Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, PAN KPZK, Warszawa, s. 10.
- Pacione M., 2001, *Urban Geography a Global Perspective*, Routledge, New York, s. 63.
- Polko A., 2012, *Wybrane trendy zagospodarowania przestrzeni współczesnych miast*, [w:] Czornik M. (red.), *Gospodarowanie przestrzennymi zasobami miast w świecie ponowoczesnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, s. 37.
- Ptaszyńska-Wołczykiewicz M., 1984, *Miasto jako system – próba identyfikacji problemu*, [w:] Regulski J. (red.), *Miasto i jego władze. Studia na ekonomiczną teorię rozwoju miast*, Ossolineum, Wrocław, s. 11.
- Runga A., Runga J., 2008, *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*, Wydawnictwa Videograf SA – Edukacja, Katowice, s. 193-194.
- Szymańska D., 2008, *Urbanizacja na świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 46.
- Węclawowicz G., 2007, *Geografia społeczna miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 87.